

Het Winsums huisje

De schilder Jan Gerrit Jordens heeft in 1928 een olieverfschilderij gemaakt van een huisje aan de Westerstraat in Winsum. Het huisje staat aan een van de zijstraatjes en aan het Winsumerdiep. Over het

schilderij is in 1988 nogal wat te doen geweest.

*'Het Winsums huisje' geschilderd door Jan Jordens in 1928
(foto: P. Noord)*

Jordens werd in 1883 in Wageningen geboren en behoorde in de periode van 1918 tot 1930 als enige niet-noorderling tot de Groninger Kunstkring 'De Ploeg'. De reden van de oprichting van deze kring was niet alleen de wens van de initiatiefnemers om hun eigen werkomstandigheden en die van collega-kunstenaars te verbeteren; de oprichters wilden vooral de ontwikkeling in de kunst tot stand brengen. Jan Jordens was onder meer leraar te Warffum en Groningen. In juni 1994 besloot de gemeenteraad van Winsum aan de straten van de wijk De Brake namen te geven van de leden van voormelde kunstkring. Jordens werd benoemd in een straat met de naam 'Jan Jordenshof'.

Via vele omzwervingen kwam het bewuste olieverfschilderij in Appingedam terecht. De eigenaresse van het schilderij, mevrouw G.A. Bos-Landman uit Emmen, die via een erfenis in het bezit van het kunstwerk kwam, bood het in 1988 aan het gemeentebestuur van Appingedam aan. Daar was men namelijk van mening dat het schilderij in Appingedam was gemaakt. Het schilderij kreeg dan ook meteen de naam 'Appingedams huisje'. In Appingedam wist men zelfs met zekerheid waar het geschilderde huisje had gestaan. Deze gemeente wilde het daarom wel kopen en legde, in afwachting van de definitieve verkoop, het kunstwerk in de kluis omdat de gemeenteraad nog een beslissing moest nemen over de aankoop voor een bedrag van 2700 gulden.

Op 19 augustus 1988 verscheen er een publicatie met foto van

het geschilderde huisje in het Nieuwsblad van het Noorden. Naar aanleiding hiervan kwamen er bij de gemeente Appingedam veel telefoontjes binnen van inwoners van Appingedam en Winsum die meenden te weten dat het betreffende huisje niet in Appingedam had gestaan maar nog steeds in Winsum aan het Winsumerdiep staat. De twijfel steeg ten top en de toenmalige burgemeester van Appingedam stapte in de auto en reed naar Winsum, waar hij tot de conclusie kwam dat het huisje op het schilderij inderdaad aan de Westerstraat in Winsum staat.

Dit was voor het gemeentebestuur van Appingedam reden om van de koop van het schilderij af te zien. Dit werd aan mevrouw Bos meegedeeld en er werd ook contact met het gemeentebestuur van Winsum opgenomen. Het collegiaal overleg tussen de burgemeesters van beide gemeenten resulteerde in de afspraak dat een afgevaardigde van de gemeente Winsum, onder leiding van burgemeester drs. J.J. Spros, in Appingedam naar het schilderij ging kijken.

De gemeente Winsum had wel oren naar het bewuste kunstwerk, indien zou blijken dat het huisje inderdaad in Winsum stond. Burgemeester Spros heeft toen een inwoner van Winsum (schrijver van dit artikel), die een verzameling oude foto's van Winsum heeft, gevraagd na te gaan of het omstreden schilderij inderdaad een huisje in oud-Obergum (Winsum) betrof. Na vergelijking met de foto's kwam men inderdaad tot de conclusie dat het hier ging om een schilderij dat in Winsum was gemaakt. Ook van de kant van de gemeente Appingedam was men er inmiddels van overtuigd dat het om een huisje in Winsum ging. Op 5 september 1988 besloot de gemeenteraad van Winsum het kunstwerk voor 2700 gulden aan te kopen. Daags tevoren had burgemeester Spros het schilderij uit Appingedam opgehaald, zodat hij het met enige trots aan de leden van de gemeenteraad kon tonen. Alle raadsleden waren bijzonder ingenomen met het kunstwerk dat helaas enkele kleine beschadigingen vertoonde. Maar deze zijn inmiddels gerepareerd. Burgemeester Spros deed toen aan de raad mee dat het schilderij voortaan niet meer naar Appingedam mocht verwijzen: 'Vanaf nu heet het schilderij Winsums huisje'. Het heeft een plaats gekregen in het gemeentehuis.

Bij de oud-Winsumers stond het -inmiddels gerestaureerde- huisje bekend als 'het hoeske van Jan Praai'. Zijn werkelijke naam was Jan de Wit en hij stond destijds bekend als een dorps-type. Jaren geleden is hij bij zijn woning in het Winsumerdiep geraakt en verdronken. Waarschijnlijk had hij toen te diep in het glaasje gekeken.

■ P. Noord

Bronnen:

- diverse publicaties in het Nieuwsblad van het Noorden.
- raadsnotulen gemeente Winsum.

Johan Willem Ripperda

In het Nieuwsblad van het Noorden van 19 december 1998 stond een artikel met als kop 'Graaf Johan Willem Ripperda ontdekt'. Het was de historicus Sytze van der Veen uit Amsterdam die in november 1998 het graf van deze roemruchte Groninger jonker heeft kunnen lokaliseren in Marokko. Wie in Winsum de naam Ripperda tegenkomt gaat deze meteen associëren met de Ripperda's die de Ripperdaborgen in Winsum hebben bewoond. Uit enig onderzoek is gebleken dat deze Johan Willem Ripperda inderdaad een nazaat is van de Winsumer familie Ripperda. Johan Willem trok een spoor van financiële ellende door Stad en Ommelanden. Hoe het hem verder is vergaan kunt u hieronder lezen.

Johan Willem Ripperda werd op 7 maart 1682 geboren. Hij was een zoon van Ludolf Luirdt Ripperda en Maria Isabella van Diest. Hij heeft een zeer avontuurlijk en boeiend leven gehad en over hem is veel geschreven. De historicus Sytze van der Veen schreef de biografie 'Johan Willem Ripperda, de man die geen koning werd van Corsica'. Johan Willem trouwde op 3 juli 1704 met Aleida van Schellingwoude, vrouw van Poelgeest en Koudekerk. Van zijn moeder erfde Johan Willem de Jensemaborg te Oldehove 'met alle desselfs Gerechtigheden en Heerlijkheden, lasten en swarigheden met 58 grasen landts om en bij de Borch gelegen'. In de scheidakte van de nalatenschap van 9 april 1704 lezen we onder andere dat Johan Willem aan zijn zusters 15.000 gulden moet uitkeren.

'Nogh is expresselijk geconditioniert, dat 't doode lichaem van de H. Welgeb. me Vrouw Maria Isabella Ripperda, geb. van Diest uit de kelder op 't choor van de kerk tot Oldehove tot genigen tijd daer uit sal mogen genomen worden of van plaets veranderen en als de H.W. Geboren Ludolf Luirdt Ripperda koomt te versterven, sal sijn doode lichaem mede aldaer gebracht en bij sijn salige vrou nedergeset worden, sonder dat 't selve oock ooit daer uit genoomen magh worden of van plaets te veranderen, nogh is wel expresselijk geconditioniert, dat de H.W. geb. Johan Willem Ripperda de kelder op 't choor van Oldehove daer meergemelte me Vrouw Ripperda neergeset is, sal laeten maeken, dat die droogh blijft, sonder dat in de selve waeter kan komen.'

Invloed in Stad en Lande

Op grond van zijn landbezit werd hij toegelaten tot de Ommelander- en Statenvergaderingen. Hij moest daarvoor echter eerst protestant worden. Om meer invloed te krijgen kocht hij er meer land, gerechtigde heerden en borgen bij. Op 26 mei 1705 kocht hij de Englumborg te Oldehove van Evert Joost Lewe van Aduard en op 1 mei 1706 kocht hij van zijn vader de boerderij Wengeweer, groot 62 grasen, en de boerderij 't Rode huis, groot 46 grasen, beide gelegen te Oldehove.

Eerzuchtig en sluw als hij was, wist hij van de strubbelingen tussen Stad en Ommelanden over de jonge stadhouder Johan Willem Friso partij te trekken. Onder belofte goede diensten te zullen bewijzen bij het oplossen van de moeilijkheden wist hij de Stad te bewegen hem veel geld te lenen om land te kopen. Hij zou dan steeds meer invloed krijgen en die invloed ten gunste van de Stad aanwenden! Zo kocht hij op 26 november 1706

land op 't Ruigezand en op 2 februari 1708 land aan het 'Loeg' te Oldehove. Op 10 februari 1709 kocht hij van Lewe van Aduard diens huis met hoven en singels, heerlijkheden en gerechtigheden en landerijen voor ruim 116.000 gulden. Daarmee kreeg hij zeer veel rechten in handen. Op 17 mei 1710 kocht hij nog de borg Ehse bij Doezem en op 20 juni 1710 de borg Tolbert bij Tolbert.

Johan Willem Ripperda was door dat enorme bezit de invloedrijkste man van de Ommelanden geworden. Hij was collator, grietman, overste schepper, Gedeputeerde, Rekenmeester-Provinciaal en afgevaardigde naar de Staten-Generaal. Hij had nu van de Stad ongeveer 200.000 gulden geleend, maar rente betaalde hij niet en zijn beloften kwam hij niet na. Het gevolg was natuurlijk dat de Stad het geleende geld terugvorderde. En zo zag Ripperda zijn bezittingen weer verdwijnen. Evert Joost Lewe kreeg zijn bezit te Aduard terug en daarmee de verschillende functies. Wel hield Ripperda de Jensemaborg, de Englumborg en de borgen Ehse en Tolbert nog over en kocht hij er in 1714 zelfs nog de grote borg te Feerwerd bij, maar zijn rol in Stad en Lande was uitgespeeld.

Naar Spanje en Marokko

In Den Haag had Ripperda zich inmiddels als afgevaardigde tot de Staten-Generaal en als Heer van Koudekerk en Poelgeest in de gunst weten te dringen bij de Hollandse regenten. Zo wist hij van Heinsius, de Raadspensionaris, gedaan te krijgen dat hij in 1715 als extra-ordinaris-envoyé naar Spanje werd gestuurd om de Republiek der Verenigde Nederlanden te vertegenwoordigen bij de koning. In Spanje ging hij weer tot de katholieke kerk over en maakte hij snel promotie, eerst als hervormer van de lakenindustrie, later als Spaans gezant in Wenen en als persoonlijke gunsteling van de koning. Door list en bedrog bracht hij het zelfs tot eerste minister en werd hij verheven tot hertog en grande van Spanje! Zijn vrouw overleed op 29 mei 1717 aan de pokken, op Groot Poelgeest bij Koudekerk. Zij werd slechts 32 jaar. In 1721 hertrouwde Johan Willem Ripperda met een Spaanse dame, genaamd Francisca Eusebia Xarava del Castillo. Hij verloor echter de gunst van de koning, werd uit zijn ambten ontzet en moest vluchten. Hij werd gevangen genomen maar na twee jaar gevangenschap wist hij in 1728 te ontsnappen. Met behulp van een Spaans dienstmeisje, waarmee hij een liefdesrelatie had aangeknoopt, ontkwam hij naar Engeland. Hij liet haar voor zijn vrouw doorgaan. Van de Engelse regering kreeg hij

echter de tip om maar liever weer te vertrekken.

Na een verblijf in Den Haag van oktober 1730 tot september 1731 vertrok Johan Willem naar Marokko, waar hij tot de Islam overging en eerste minister en opperbevelhebber van het leger werd. Hij werd de onderkoning van Marokko genoemd maar viel weer in ongenade en stierf na vele teleurstellingen in november 1737 te Tetuan in Marokko. Het is ook mogelijk dat hij werd vermoord. Van hem werd gezegd dat hij charmant was, maar zeer machtsbelust.

Kinderen van Johan Willem Ripperda

Uit het eerste huwelijk van Johan Willem Ripperda met Aleida van Schellingwoude zijn drie kinderen geboren:

1. Maria Isabella Ripperda, gedoopt op 10 oktober 1706 te Groningen en jong overleden.

2. Ludolf Luidt Ripperda, heer van Englumborg, Jensema, Poelgeest en Koudekerk, gedoopt te Groningen op 13 november 1707; hervormd, later katholiek.

- Ludolf Luidt was ambassadeur van Spanje te Wenen en trouwde daar op 16 januari 1727 met Margaretha Joanna Francisca Catharina Josepha Antonia Eva, gravin van Cobenzel, weduwe van Blaggay, geboren 11 januari 1698 te Wenen, overleden 24 mei 1730 te 's Gravenhage.

- Ludolf Luidt hertrouwde op 23 maart 1735 te Bedum in de R.K.-kerk met Maria Isabella van Ewsum, gedoopt op 19 mei 1716 te Bedum als dochter van Onno van Ewsum op Saaxumborg en Ida Elisabeth Ripperda (zijn nicht).

- Uit dit huwelijk werd onder andere een dochter geboren, Aleida Ernestina Edmonda Ripperda, die in 1758 huwde met Steven Adolph Joseph, baron van Goltstein van Hoekenburg op Holwinde bij Rottum.

- Ludolf Luidt Ripperda overleed op de Englumborg te Oldehove op 22 oktober 1739. Maria Isabella hertrouwde te Bedum op 27 januari 1747 en te Oldehove op 29 januari 1947 met Willem Anthonius van Ewsum, een zoon van Willem van Ewsum van de Saaxumborg en Anna Maria Elisabeth Ripperda (dus een andere neef, een dubbele neef zelfs).

3. Maria Nicoleta Ripperda, gedoopt in Groningen op 27 januari 1709, getrouwd met Don Balthasar, graaf van Argumossa, veldmaarschalk in Spaanse dienst.

Uit het tweede huwelijk van Johan Willem Ripperda met Francisca Eusebia Xarava del Castillo werden twee kinderen geboren:

1. Wigbolt Ripperda, geboren 6 oktober 1722 te Madrid en overleden te Keulen in 1735 (13 jaar oud).

2. Joan Maria Vincentius Ripperda, geboren te Madrid op 1 september 1725, page bij de Infant don Louis, later kolonel der carabinieri en sedert 1 augustus 1771 gouverneur der provincie Los Taxas in Indië.

De natuurlijke kinderen van Johan Willem Ripperda bij Josefa Francisca Ramos waren:

1. Johan Willem Ripperda, geboren te Londen op 23 april 1729.

2. Francois Joseph Ripperda, geboren te 's Gravenhage op 12 mei 1731, gedoopt in de R.K.-kerk in de Assendelftstraat op 4 juni, dagloner in Lengerich (Duitsland) en aldaar overleden op 13 januari 1805. Hij was getrouwd met Margaretha Schroeder die op 24 oktober 1830 overleed, uit het huwelijk werden vier kinderen geboren.

Uit de stamboom van het Winsumer geslacht Ripperda kunnen we zien dat er in de mannelijke lijn geen wettige afstammelingen van de Ripperda's van Winsum meer zijn. Van Johan Willem Ripperda waren (/zijn?) nog wel natuurlijke afstammelingen in Duitsland. Van de wettige afstammelingen in vrouwelijke lijn woonde in het begin van de 18e eeuw het geslacht Ewsum op de Saaxumborg bij Baflo. Aan het einde van de 18e eeuw worden de Ewsums op de Saaxumborg door huwelijk opgevolgd door de Oldenneels, die echter niet lang blijven maar spoedig naar het zuiden van het land vertrekken.

■ P. Noord

Bron: Winsums Verleden

Nieuw verschenen boeken

De volgende boeken zijn onlangs verschenen.

Titel: Avondmaalbeker in Drenthe

Auteur: H.R. Tupan

Uitgevers: Drents Museum Assen/Waanders Zwolle

Nr. ISBN 90-400-9995-2

Bijzonderheden: Inventaris van de avondmaalbekers uit de protestantse kerken in Drenthe. Van alle bekers wordt een beschrijving gegeven.

Titel: Het Koninklijk Huis der Nederlanden

Auteur: Arnout van Cruyningen

Uitgever: Kok Lyra Kampen

Nr. ISBN 90-242-7930-5

Bijzonderheden: Historisch overzicht van de geschiedenis van de Kon. Familie van Willem I tot en met Willem Alexander en de familie Oranje Nassau.

Titel: Het verhaal van Groningen

Auteur: drs. Jan de Vries

Uitgever: Regio-project Groningen

Nr. ISBN 90-5028-096-x

Prijs: f 39,95 (240 pagina's geïllustreerd)

Bijzonderheden: Geschiedenis van stad en provincie Groningen.

Titel: De Amsterdamse School in de provincie Groningen

Auteurs: Anja Reenders en Annemarie Hermsen

Uitgever: Regio-project Groningen

Prijs: f 39,95 (240 pagina's geïllustreerd)

Bijzonderheden: De provincie Groningen herbergt een schat aan architectuur in de stijl van de Amsterdamse School, een bouwstijl die in Nederland in de jaren twintig en dertig werd toegepast.

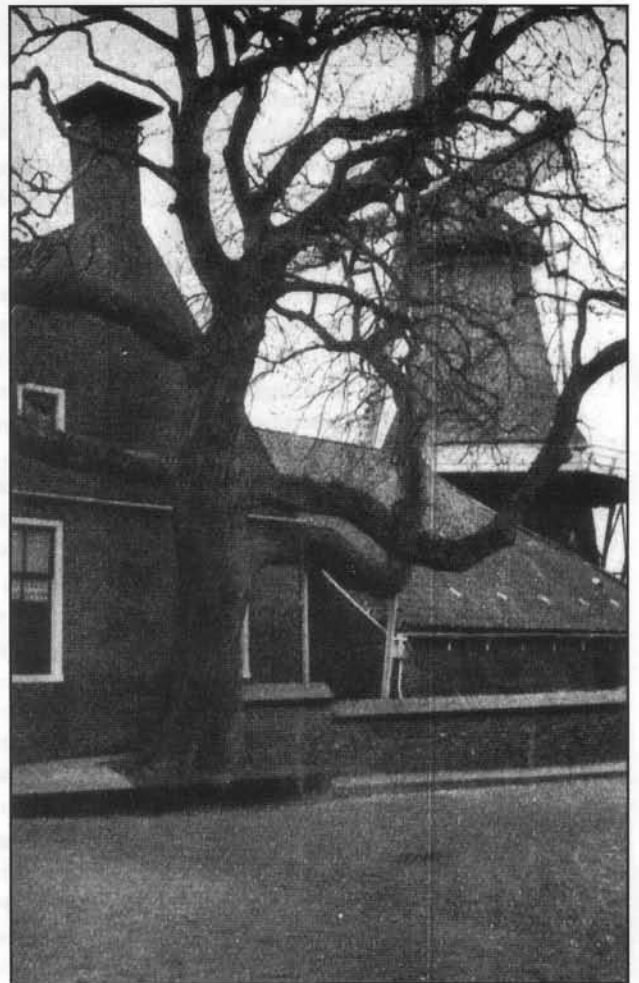
(Voorjaar 1940) De Kerkstraat met links de kastanjeboom, staande binnen de zogenaamde ringelmuur. Op de achtergrond de Hervormde kerk van Winsum. Rechts achteraan de kosterswoning met consistorie (pand is jaren geleden afgebroken).

Oude kastanjeboom

Op de hoek van de Kerkstraat en de Hoofdstraat-Winsum stond tot zo'n vijftig jaar geleden een eeuwenoude kastanjeboom. De oud-Winsumers zullen zich dat ongetwijfeld nog wel herinneren. Vooral in de zomer als de boom vol blad stond drukte hij een stempel op de omgeving. De beeldbepalende boom was eigendom van de molenaarsfamilie A.G. Muda. De boom stond op het erf van deze familie, slechts een meter verwijderd van de zijgevel van de woning. Op 18 mei 1951 brak een zware tak van de boom af en kwam terecht op de juist passerende melkauto van melkrijder Atze van der Meulen uit Winsum. 'Er deden zich geen persoonlijke ongelukken voor', meldde de krant de dag daarna.

Uit een daarop ingesteld deskundig onderzoek bleek dat zich vanwege de ouderdom boven in de boomstam een gat bevond. De heer Muda had geen vertrouwen meer in de boom en hij was van mening dat de boom gevaar opleverde voor passanten en voor zijn woning. Muda deed het gemeentebestuur het verzoek om de boom te kappen. Aanvankelijk voelde de gemeente daar niet voor, maar na aandringen van de heer Muda willigde het gemeentebestuur het verzoek in en verwijderde de boom kort daarop. De aanwezige 'ringelmuur' die beschadigd was, werd door de gemeente hersteld. Op bijgaande foto's van april 1940 kan men zien hoe de boom er uitzag.

■ P. Noord

De kastanjeboom naast de woning van de familie Muda. Op de achtergrond de molen 'De Vriendschap'.

Station Winsum onderwerp van gesprek in de Tweede Kamer

Sinds 1893, in welk jaar de spoorlijn Sauwerd-Roodeschool in gebruik werd genomen, ligt Winsum aan de spoorweg. Bij de behandeling van de Staatsbegroting voor het jaar 1908 op 4 december 1907 vroeg het Tweede Kamerlid Schaper de aandacht van de Minister van Waterstaat voor het spoorwegstation te Winsum. De heer Schaper was afgevaardigde voor het kiesdistrict Appingedam.

‘Op marktdagen’, zei de spreker, ‘is het op het station van Winsum bijzonder druk, omdat dan veelen met een trein aankomen. Zij verlaten het emplacement door één controlehekje en dus moeten zij een gehele tijd in weer en wind en onder gedrang staan wachten.’ Hij drong er bij de minister op aan om op drukke dagen hulp in te roepen van het personeel van het station Groningen (zuiderstation).

In het betreffende kamerverslag wordt verder gesproken over een overkapping van het station Winsum. ‘Bovendien wil ik er op wijzen’, zo vervolgde de spreker, ‘dat het mij vreemd voorkomt dat aan het station Winsum, waar volgens een eenige jaren geleden door den heer Zijlema gegeven statistiek, een groot aantal reizigers verkeerden, geen overkapping is. Het station is nu vergroot, maar mij dunkt dat bij een dergelijk belangrijk station als dat, toch een kap behoort, om menschen te beschutten als ze lang wachten moeten’.

Ook de heer Zijlema, afgevaardigde voor het kiesdistrict Zuidhorn, besprak deze aangelegenheid. ‘Jaren achtereen’, zei hij, ‘heb ik aangedrongen op verbetering van het station te Winsum. Thans zou ik daarvan evenwel gezwegen hebben, indien nu dat station niet onder de aandacht van den Minister ware gebracht door den heer Schaper, bij wiens betoog ik mij met een enkel woord wensch aan te sluiten. Dankbaar wil ik erkennen dat onder dezen Minister althans aan de noodzakelijkste verbeteringen van dat station de hand is geslagen; aan de eischen van de ruimte en veiligheid is eenigermate voorzien. Maar dat wil nog niet zeggen dat daarmede aan de eischen is voldaan, die aan een station als Winsum, met een verkeer als dat station heeft, kunnen worden gesteld. Het station te Winsum is nog altijd ingericht als een gewoon dorpsstation en dat is het werkelijk door het groote verkeer en de aansluiting van de tram niet.

Te Winsum wordt een aantal kaarten afgegeven, dat grooter is dan dat hetwelk afgegeven wordt te Winschoten, te Assen, te Meppel, te Sneek en dergelijke meer; wanneer de heer Schaper aandringt op een overkapping van het perron, dan meen ik dat

*Het voormalige spoorwegstation van Winsum. Het werd in 1971 afgebroken door de Nederlandse Spoorwegen.
Foto: P. Noord (1970)*

dit voor een station als Winsum met een verkeer van bijna 40.000 kaartjes, die er worden afgegeven, volstrekt geen onbehoorlijke eisch kan genoemd worden. Dit in de eerste plaats.

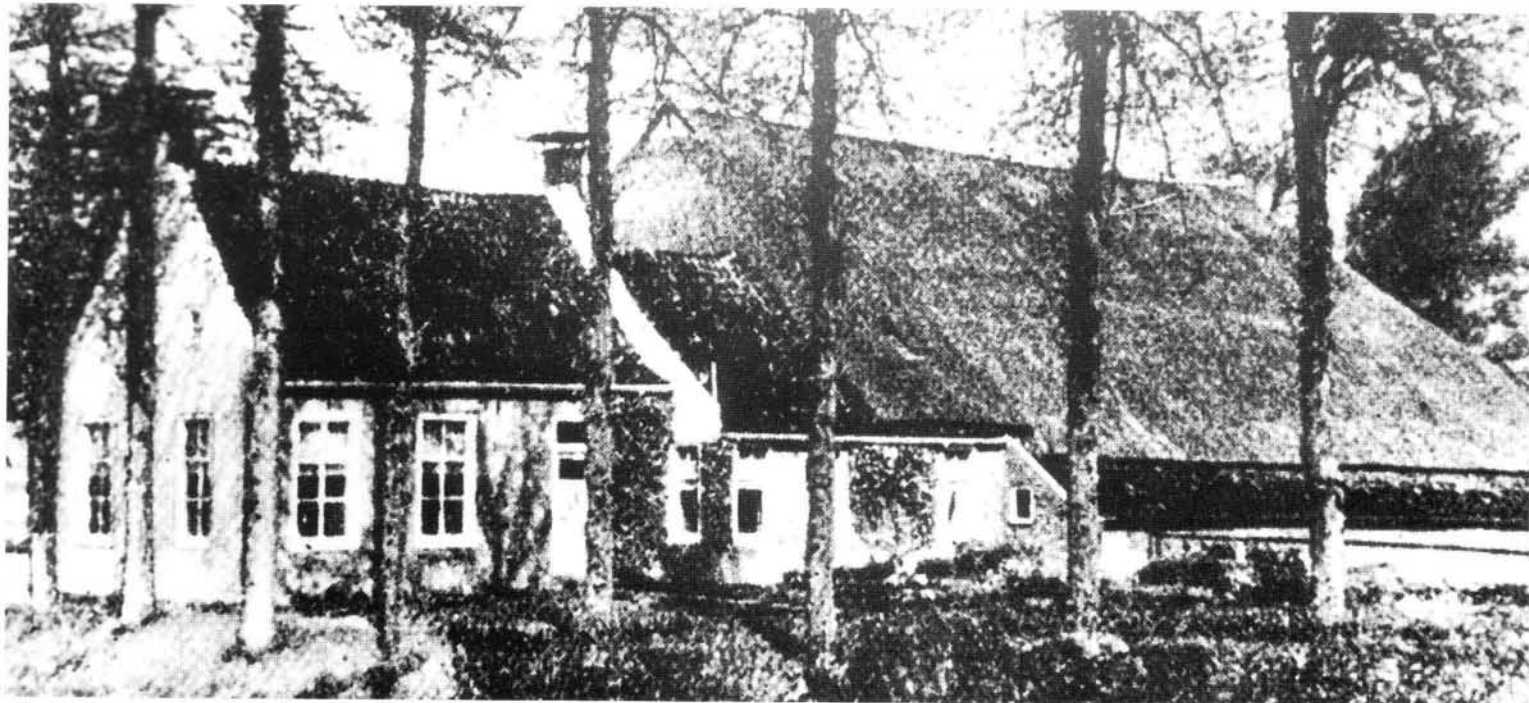
In de tweede plaats is er te Winsum behoefte aan eene veelalading. Te Sauwerd is er een, maar te Sauwerd is daar geen behoefte aan, omdat daar weinig paarden en vee worden ingeladen, doch wel is dit het geval te Winsum.

In de derde plaats heeft de heer Schaper er over geklaagd, dat er niet meer personeel aan het station te Winsum is dan aan een gewoon station, en ook die klacht is gegrond. Dat geeft vele moeilijkheden. Het gaat niet aan dat op een station waar zooveel te doen is, alles door één persoon moet gedaan worden. Dat geeft aanleiding tot groote onaangenaamheden en tot klachten van het publiek. Bij deze weinige woorden wensch ik het te laten en beveel deze zaken en belangen van het station Winsum zeer bij den Minister aan’.

De minister gaf tot antwoord dat hij een onderzoek zal doen instellen of hierin enige verbetering is aan te brengen. Hier is het waarschijnlijk bij gebleven, want er is geen overkapping aanbracht.

■ P. Noord

Uit: provinciaal verslag 1907.

De verdwenen Sijboltsheerd te Maarhuizen.

Is er leven voor de voormalige boerderij Sijboltsheerd?

Een oproep in verband met herbouwplannen

De sedert de jaren '80 geheel verdwenen boerderij Sijboltsheerd, die gelegen was op de wierde Maarhuizen aan de oostzijde van de provinciale weg, moet een bewogen en lange geschiedenis hebben gehad. Omstreeks 1721 was de heerd in gebruik bij een zekere Luitje Alberts.

De totale grootte van bebouwd perceel en bijbehorende landerijen, die toen behoorden tot het eigendom van de Heer van Wetsinge, bedroeg 35 jukken. Na 1689 nam Luitje Alberts ook nog eens 11 jukken provinciaal land in gebruik. Deze 11 jukken waren afgesplitst van een inmiddels ook reeds lang verdwenen boerderij onder Obergum met 55 jukken lands, die in 1595 in gebruik was bij Jan Willems te Obergum. Oorspronkelijk behoorde deze boerderij tot het bezit van het Dominikanenklooster te Winsum. Na de hervorming ging het eigendom over aan de provincie en zijn de opeenvolgende meiers ervan goed te traceren. Na 1615 wordt Jan Willems opgevolgd door Isebrand Brands en zijn vrouw Stijne. Voor 1639 hertrouwt Brands met Bauwke, die in 1641 samen met Adriaan Feijkens als meier te boek staan. In 1656 worden zij opgevolgd door Raene Abbringa

en medegebruikers, die in 1658 worden gevolgd door Brand Isebrands en zijn vrouw Eltje. In 1669 hertrouwt Eltje met Garbrand Wiersma. Twintig jaar later worden dan de bovengenoemde 11 jukken toegevoegd aan de Sijboltsheerd.

Uit dit korte historische overzicht wordt wel duidelijk dat de geschiedenis van de Sijboltsheerd zelf en eventuele voorgangers nog grotendeels geschreven moet worden.

Velen zullen zich ongetwijfeld nog herinneren dat hetgeen nog restte van de Sijboltsheerd in de loop van de jaren '80 en '90 langzaam verviel tot een bouwval. De eens zo statige heerd verdween tenslotte na vele eeuwen geheel uit het karakteristieke landschap van de wierde Maarhuizen.

Sinds enige tijd nu heb ik het plan opgevat om deze oude heerd te doen herbouwen. Mijn streven hierbij is om het gebouw op de oorspronkelijke funderingen weer geheel in oude stijl op te laten trekken. Het spreekt voor zich dat dit 'stoute' plan een lastige, en ook kostbare onderneming is.

Met het oog op een cultuur-historisch zo verantwoord mogelijke voorbereiding en eventuele realisering van mijn voornemen ben ik op zoek naar allerlei gegevens betreffende deze heerd: bewoners, oude tekeningen, foto's, beschrijvingen e.d.

Wie mij hierbij op enigerlei wijze kan en wil helpen verzoek ik dan ook met mij contact op te nemen (telefoon 0595 49 20 13; na 19.00 uur a.u.b.).

■ *Henk van Halteren*

Op 23 december 1998 ontving ons bestuur van de Stichting Behoud Schaphalster (hieronder afgekort: SBS) een brief met het verzoek het stichtingsbestuur te machtigen om mede namens de Historische Vereniging Winsum-Obergum gerechtelijke procedures te mogen voeren tegen de voorgenomen bouw van een bodemdalingsgemaal met schutsluis op de locatie van de oude afwateringssluizen te Schaphalsterzijl.

Rechter spreekt zich uit over de kwestie Schaphalsterzijl

De SBS diende op 6 januari 1999 bij de gemeente Winsum een bezwaar in tegen de aan het Waterschap Noorderzijlvest verleende zgn. monumentenvergunning, die het genoemde waterschap in staat stelt een bouwvergunning te verkrijgen voor het uitvoeren van de geplande werkzaamheden. Deze monumentenvergunning was vereist, omdat in mei 1998 mede op verzoek van de SBS, en met medewerking ook van onze vereniging, het sluisencomplex van Schaphalster door de Minister als beschermd Rijksmonument was aangewezen.

Het bezwaar van SBS van januari j.l. steunt op de opvatting dat de gepresenteerde bouwplannen een ontoelaatbare aanslag zijn op het monumentale karakter van de oude locatie met omgeving. Vooral de bouw van een massief bovengronds gemaalgebouw in moderne stijl, recht tegenover het oude waarhuis, in combinatie met de bouw van nieuwe sluiswerken in de bestaande oude sluis betekenen volgens de SBS dat het historisch karakter van het geheel definitief en onherstelbaar wordt aangetast. De stichting heeft haar inzichten en bevindingen in een lijvig rapport, waarin ook de ingewonnen adviezen van een tiental deskundigen op de terreinen van architectuur, sluisenbouw, waterstaat, landschapinrichting en cultuurhistorie zijn opgenomen, op schrift gesteld. Volgens de mening van de SBS zou de gemeente Winsum bij het verlenen van de monumentenvergunning niet voldoende recht hebben gedaan aan deze deskundige adviezen. Het ingediende bezwaar had tot gevolg dat de verleende vergunning van rechtswege werd geschorst.

Na uitvoerig overleg en bestudering van de door de SBS overhandigde en toegelichte stukken besloot het bestuur in meerderheid om de gevraagde machtiging te verlenen. Aangezien de verleende machtiging echter impliceert dat de SBS

mede namens onze vereniging juridische procedures gaat voeren, besloot het bestuur tevens de ledenvergadering over dit besluit te raadplegen. Dit gebeurde tijdens de ledenvergadering van 26 januari j.l. Bij monde van de voorzitter werd het besluit nader toegelicht. Naar de mening van het bestuur ligt het primaire streven van de SBS om het historische karakter van de monumentale sluisen te bewaren geheel in het verlengde van de doelstellingen van onze vereniging. Hoewel het bestuur zeer nadrukkelijk niet de intentie heeft om de toch al slepende kwestie rond Schaphalsterzijl nog meer te vertragen, is het wel de opvatting toegedaan dat de tot nu toe gevolgde besluitvorming zodanig gepolitiseerd is, dat van een gedegen vergelijkend locatie-onderzoek, mede op grond van de deskundige adviezen, eigenlijk geen sprake is geweest. Het bestuur is dan ook van mening dat een meer objectieve toetsing van deze gang van zaken door de rechter alleszins op zijn plaats is. Tijdens de genoemde ledenvergadering werden geen principiële bezwaren tegen het verlenen van de machtiging naar voren gebracht. Slechts een van de ca. 70 aanwezige leden distantieerde zich op persoonlijke titel van het besluit.

Kort na het bij de gemeente ingediende bezwaar door de SBS verzocht het waterschap, gesteund door B&W van Winsum, de President van de rechtbank te Groningen om de schorsing op te heffen. In een voorlopige uitspraak van de rechter (d.d. 1 maart 1999) is dit verzoek echter afgewezen. Volgens de President lijdt het waterschap geen onevenredig nadeel wanneer de bouw, waaraan het waterschap voornemens was op 1 oktober 1999 te beginnen, wordt uitgesteld. Uit de overlegde adviezen van deskundigen blijkt namelijk dat er geen haast is bij de bouw, zoals het waterschap had gesuggerd, en tevens dat er geen waterstaat-

kundige bezwaren zijn om het bodemdalingsgemaal op een andere locatie te verwezenlijken. De President is dan ook de mening toegedaan dat het college van B&W van Winsum bij de verlening van de monumentenvergunning onvoldoende rekening heeft gehouden met deze deskundigenadviezen. Het college krijgt daarom alsnog de opdracht grondig op deze adviezen te reageren en de zienswijze van de SBS te heroverwegen. Indien dat niet gebeurt voorziet de rechter 'met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid' dat de rechtbank zal oordelen dat de monumentenvergunning in strijd met enkele artikelen van de Algemene wet bestuursrecht is verleend.

Door deze voorlopige uitspraak van de Groninger rechtbank, die inmiddels gevolgd is door een uitvoeriger schriftelijke motivering, blijft de schorsing van de monumentenvergunning dus van kracht.

Het bestuur is verheugd dat de door onze vereniging gesteunde initiatieven van de SBS tot deze uitspraak van de rechter hebben geleid. Hij hoopt dat op basis daarvan alsnog meer recht gedaan kan worden aan de deskundigenadviezen en dat deze heroverweging zal kunnen resulteren in een, in cultuur-historisch opzicht 'elegantere' en fraaiere oplossing voor het oude Schaphalsterzijl.

■ Jacques Tersteeg

De minuutplans van de gemeente Winsum van 1828

Aflevering III: De kom van Bellingeweer (Sectie E)

In twee voorgaande nummers van het Infobulletin Winshem hebben wij een tweetal fragmenten uitgegeven van de oudste zgn. minuutplans of kadastrale kaarten van de gemeente Winsum.

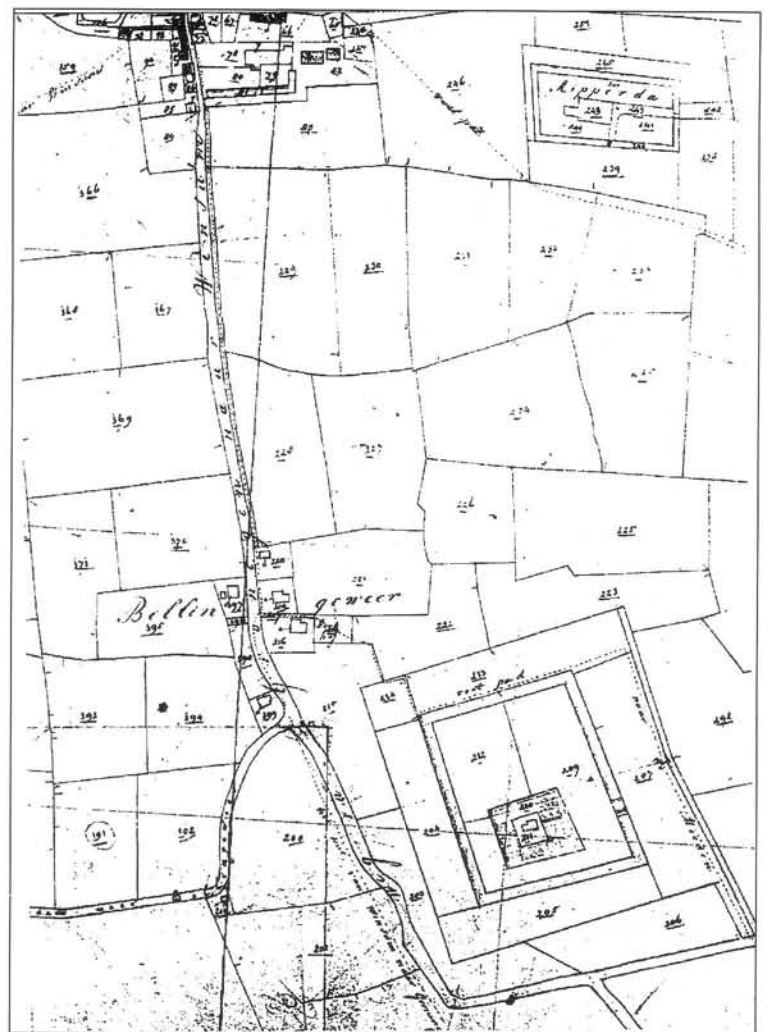
Achtereenvolgens waren dat de kom van Obergum en de kom van Winsum. In deze aflevering staat de kom van Bellingeweer centraal. Tevens hebben wij aan de hand van de rijke bronnenstudies van Mr. G.P. Lugtenborg bij de zes belangrijkste bebouwde percelen van de kom van Bellingeweer nog enkele oudere gegevens toegevoegd met het doel eens - zij het summier - te illustreren hoe rijk en verscheiden de geschiedenis van bezit en bewoning van een perceel kan zijn.

De hieronder uitgegeven kaart van de kom van Bellingeweer is een fragment van de zgn. sectie E van de oude kadastrale gemeente Winsum. Voor de gehele sectie E, die de naam 'Winsum' draagt, werden door de landmeter 1e klas, R.B. Leggelo, twee kaartbladen (schaal 1: 2500) getekend. De kom van Bellingeweer bevindt zich, evenals de kom van Winsum, op het eerste kaartblad. Op het tweede kaartblad staan de buurschappen 'de Tjymen' (= Tyum) en Valkum afgebeeld tot aan het Wetsingermaar, vanouds de grens tussen de kerspels Bellingeweer en Wetsinge.

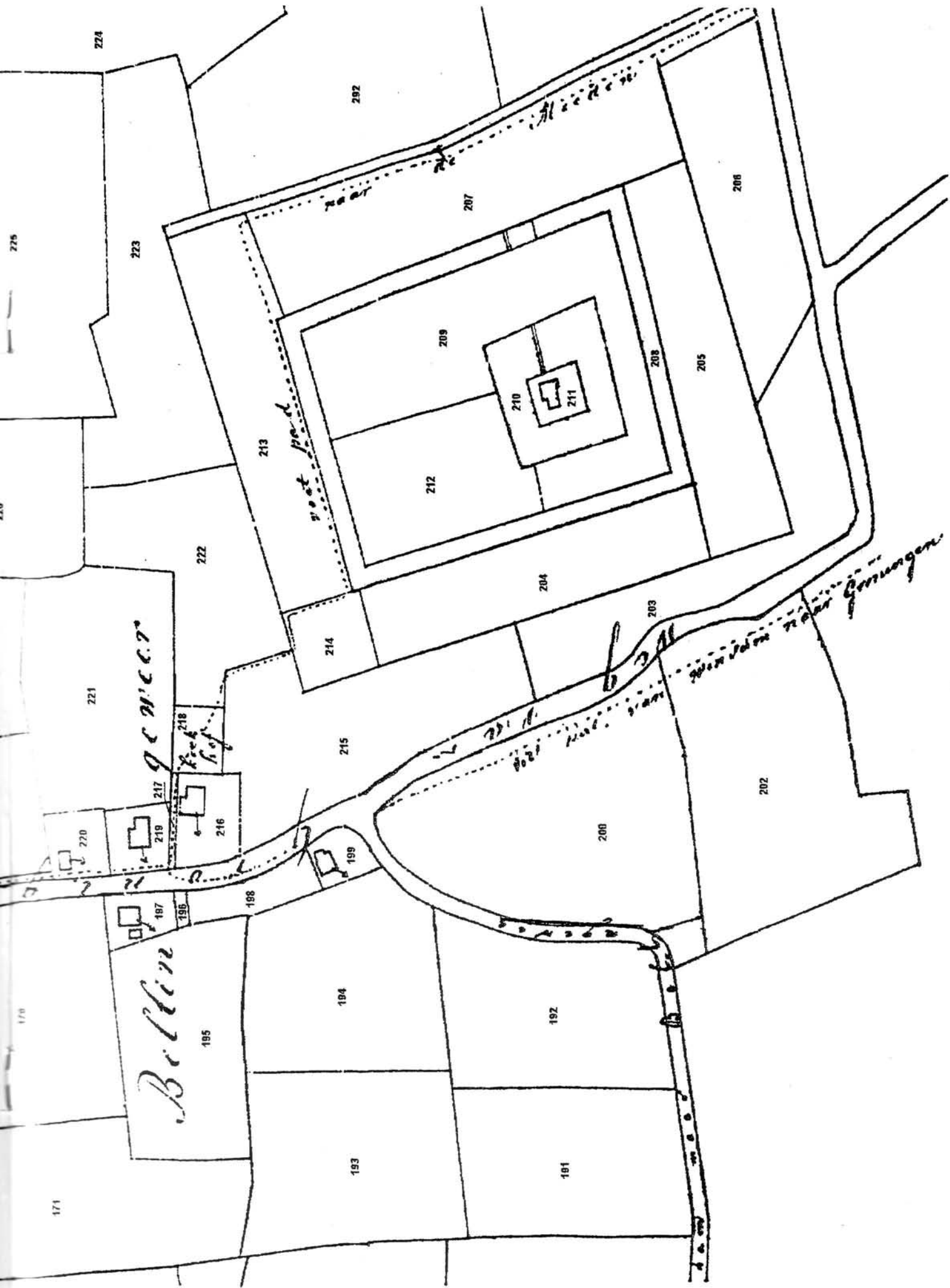
Van het hier behandelde kaartfragment ligt de bovenrand net ten zuiden van de bebouwde kom van Winsum. Het bevat dus ook de percelen tussen Winsum en Bellingeweer, langs de vroegere 'Weg van Groningen naar Winsum' (de huidige Bellingeweer), en de latere percelen op het oorspronkelijke terrein van de oostelijke Ripperdaborg (de huidige Ripperdaboerderij). De onderrand van het kaartfragment ligt net ten zuiden van het oorspronkelijke terrein van de Tammingaborg of borg van Bellingeweer (het huidige hertenkamp).

Bij de uitgave van dit kaartfragment zijn wij weer op dezelfde wijze te werk gegaan als bij de eerste twee minuutplanfragmenten. Het originele kaartfragment (zie kaart 1) is weer met behulp van de computer gescand, schoongemaakt en van getypte perceelnummers voorzien (zie kaart 2). Ditmaal hebben wij evenwel de handgeschreven teksten, die nog goed leesbaar zijn, laten staan.

Uit de bij de kaart behorende Oorspronkelijk Aanwijzende Tafels zijn per perceel wederom de volgende gegevens opgenomen: kadastraal nummer,

achternaam en voornamen van de eigenaar, beroep en woonplaats van de eigenaar, de soort van eigendom en de oppervlakte van het perceel (in vierkante meters).

SECTIE E (fragment). De kom van Bellingeweer

nr.	achternaam	voornamen	beroep	woonplaats	functie perceel	opp.m2
166	Pettinga	Jan Wytzes	landbouwer	Winsum	bouwland	21000
167	Tymens	Jan	landbouwer	Winsum	weideland	8480
168	"	"	"	"	bouwland	10810
169	"	"	"	"	bouwland	19000
170	"	"	"	"		10430
171	"	"	"	"		10400
191	"	"	"	Winsum	Pastorij van weideland	8690
192	"	"	"	"		8680
193	"	"	"	"		9560
194	"	"	"	Winsum	Pastorij van weideland	9270
195	"	"	"	"		7490
196	"	"	"	"	weg als weideland	133
197	Raangs	Klaas Jans	kastelein	Winsum	huis & tuin	900
198	Zwart	Jan Jans	rentenier	Winsum	tuin	1230
199	Rikkerts	Drewes Mennes	landbouwer	Winsum	huis & tuin	760
200	Kuipers	Jan Pieters	kuiper	Winsum	weideland	14390
201	"	"	"	"	"	420
202	"	"	"	"	"	14420
203	Numan (wed.)	Stephanus Henderikes	burgemeester	Winsum	weideland	7820
204	"	"	"	"	"	7120
205	Hopma	Barteld Hendrik	winkelier	Winsum	weideland	7680
206	"	"	"	"	"	7880
207	Bouwman	Albert Cornelis	dagloner	Winsum	weideland	12510
208	"	"	"	"	water als weideland	6410
209	"	"	"	"	weideland	11440
210	"	"	"	"	riet	3250
211	"	"	"	"	huis & tuin	670
212	"	"	"	"	boomgaard	6060
213	Bruins (wed.)	Jan Freeks	dagloner	Winsum	weideland	8030
214	Numan (wed.)	Stephanus Henderikes	burgemeester	Winsum	tuin	1680
215	Martini (wed.)	Pieter Pieters	bakker	Winsum	bouwland	9380
216	Zwart	Jan Jans	rentenier	Winsum	huis & tuin	1470
217	"	"	"	Winsum	Kerkvoogden van weg als weiland	192
218	"	"	"	"	kerkhof	850
219	Van Dijk	Jan Hendrik	rentenier	Winsum	huis & tuin	1090
220	Bulthuis	Hendrik Juriëns	dagloner	Winsum	huis & tuin	990
221	Westerloo	Jan Willems	kleermaker	Winsum	weideland	8980
222	"	"	"	"	weideland	7130
223	Martini (wed.)	Pieter Pieters	bakker	Winsum	weideland	10610
224	"	"	"	"	bouwland	30700
225	"	"	"	"	weideland	15830
226	Bruins (wed.)	Jan Freeks	dagloner	Winsum	weideland	7390
227	Tymens	Jan	landbouwer	Winsum	weideland	12390
228	"	"	"	"	"	11550
229	"	"	"	"	"	18650
230	"	"	"	"	"	12290
231	"	"	"	"	"	15050
232	"	"	"	"	"	8760
233	"	"	"	"	"	10170
234	Martini (wed.)	Pieter Pieters	bakker	Winsum	weideland	16420
235	Tymens	Jan	landbouwer	Winsum	weideland	13210
236	Hopma	Barteld Hendrik	winkelier	Winsum	weideland	17070

nr.	achternaam	voornamen	beroep	woonplaats	functie perceel	opp.m2
237	Hopma	Barteld Hendrik	winkelier	Winsum	weiland	14270
238	"	"	"	"	"	4920
239	"	"	"	"	"	5920
240	"	"	"	"	water als weideland	2410
241	"	"	"	"	tuin	1280
242	"	"	"	"	weg als weideland	720
243	"	"	"	"	huis & erf	1430
244	"	"	"	"	tuin en boomgaard	4010
245	"	"	"	"	weideland	4270
246	Tymens	Jan	landbouwer	Winsum	weideland	20260

Oudere gegevens betreffende de kom van Bellingeweer

In 1988 en 1989 publiceerde Mr. G.P. Lugtenborg, wiens voorouders vanaf ca. 1660 leefden en werkten op de boerderij 'Lugtenborg' in de Wetsinger Meeden aan het Wetsinger Maar, een tweetal bronnenstudies, die een schat aan gegevens bevatten met betrekking tot de eigenaren en/of bewoners van de percelen en behuizingen in de voormalige kerspels Wetsinge en Bellingeweer tussen de jaren 1660 tot 1987.2 Aangezien de tot nu toe uitgegeven kadasterkaartfragmenten van Obergum, Winsum en Bellingeweer altijd slechts momentopnamen zijn, leek het ons aardig op basis van het materiaal van Lugtenborg van enkele van de belangrijkste percelen en behuizingen van de kom van Bellingeweer een beeld te geven van de continuïteit en wisselvalligheid van eigendom en bewoning.

Zoals op het minuutplan goed zichtbaar is waren er in 1828 in de kom van Bellingeweer zes bebouwde percelen, t.w.: E 211, de eigenlijke borgplaats van de voormalige borg Tamminga; E 216, de voormalige pastorie; E 219, de voormalige kosterij; E 220; E 197, het huis waar Geert Reinders tijdens de laatste jaren van zijn leven woonde; en E 199.

Overigens was er van de gebouwen van de voormalige borg Tamminga in 1828 al geen spoor meer terug te vinden, want deze werden acht jaar daarvoor 'op afbraak' verkocht. Ook de voormalige kerspelkerk van Bellingeweer (met toren), die op het perceel E 218, het 'kerkhof', stond, was vier jaar voor het vervaardigen van deze kaart afgebroken. Dit gebeurde, nadat in 1820 de kerkelijke gemeente van Bellingeweer was samengevoegd met die van Winsum. In hetzelfde jaar was ook bij Koninklijk Besluit van 7 augustus de zelfstandige gemeente Bellingeweer opgeheven. Pastorie en kosterwoning met bijbehorende tuinen werden dan ook in 1824 verkocht.

Hieronder geven wij op basis van het door Lugtenborg verzamelde materiaal een verkort overzicht van de wederwaardigheden van de zes genoemde percelen van ca. 1660 tot vandaag. Lugtenburg heeft voor de door hem vervaardigde 'beschrijving van de plaatsen' (dit zijn boeren- en burgerbehuizingen) van ca. 1660 tot 1806 van velerlei archiefmateriaal gebruik gemaakt. Zo raadpleegde hij o.a. de lidmatenstaten en de doop- en trouw-

boeken van de kerk van Bellingeweer, de zgn. 'verzegelingen' (voorlopers van de notariële acten) die voor het gericht van Winsum, Bellingeweer en Tjium plaatsvonden, de verpondingsregisters (belastingregisters) van 1630 en 1721 en de registers op onroerend goed van 1806 van Bellingeweer en Winsum. Alle door ons uit dit oudere materiaal overgenomen jaartallen betekenen, zoals Lugtenborg nadrukkelijk aangeeft, dat de bewoners van de betreffende plaats in een of meer van de genoemde archivalia voor het eerst in het aangeduide jaar worden aangetroffen.

Voor de gegevens na 1806 raadpleegde Lugtenborg o.a. het onroerend goed-register van 1810, de hier gepubliceerde minuutkaart van 1826 (1832) en notariële acten.

Tenslotte zij nog opgemerkt dat met de termen 'verkrijgen' en/of 'eigendom' zowel de 'volle' eigendom alsook de eigendom 'in bekleemrechtelijke zin' kan zijn bedoeld.

Perceel 205-214 'De borg Tamminga' of 'het huis Bellingeweer' [De borgstee (hertenkamp)]

Wij beperken ons bij de bespreking van deze 'plaats' tot hetgeen er na 1820, het jaar waarin de oude borg definitief verdween, gebeurde. Ook laten we de bij de borg behorende landerijen buiten beschouwing. Voor de geschiedenis van de borg en zijn bewoners verwijzen we naar het betreffende hoofdstuk in *De Ommelander Borgen en Steenhuizen* (dr. W.J. Formsma, R.A. Luitjens-Dijkveld Stol en A. Pathuis, Assen/Maastricht 1987, 2e druk).

Welnu, in 1819 verkoopt mevrouw J.E. Schultens, weduwe van P. Durlieu (overleden op 22 maart 1819), de borg op afbraak. Bij deze verkoop verwerft Ite Cornelis van Zijl, kastelein te Bellingeweer (zie hieronder bij perceel 197), 'den grond, alwaar de Heerenbehuizing en Schathuis op staan, benevens van het voorplein, keukentuin, Appelhof en Peerehof, alles voor zoo verre binnen de grachten is'. Het huis (met schathuis?) kwam voor f 2800,- in handen van een molenaar en twee aannemers die het hebben gesloopt. In 1822 verkrijgt Albert Kornelis Bouwman, dagloner uit Baflo en gehuwd met Aafke Everts Medema, de

plaats. Hij zal, zoals blijkt uit het minuutplan van 1826, weer een behuizing (en tuin) hebben opgericht op de oude borgplaats. In 1830 komt dit bezit aan zijn zoon, Kornelis Alberts Bouwman. Daarna treffen we de volgende namen aan: in 1836 Willem Derks Kuinder en na 1858 Derk Willems van der Tuuk en Trijntje van der Tuuk.

Omstreeks 1899 moet ook herbouw hebben plaatsgevonden van de boerderij. In 1951 wordt het bezit door Trijntje gelegateerd aan het Koninklijk Instituut voor Doofstommen te Groningen. De laatste bewoners tot 1965 zijn Roelf Huizingh en Lammechien Scheffer. Na sloping van het huis werd ter plekke het huidige hertenkamp, 'De Borgstee' ingericht, dat binnenkort zal worden 'gereconstrueerd'.

Perceel 216 'De Pastorie' [Bellingeweer 27]

Vanaf 1646 werd de pastorie tot omstreeks 1814 achtereenvolgens bewoond door negen dominees. In 1646 woont er een zekere ds. Henricus Elbergius, die in 1648 vertrok. In dat jaar betrok ds. Elias Helenius de pastorie. Dominee Elias Helenis bewoonde het huis zo'n 14 jaar, tot 1662, toen hij vertrok naar Usquert. Na hem volgden ds. Hero Ubbenius (tot 1668), ds. Petrus Wolphius Ducher (tot 1673), ds. Johannes Becker (tot 1683), ds. Georgius de Jager (tot 1698) en ds. Wijbrandus van Elselo (tot 1727). Wijbrandus van Elselo was voor zijn beroeping naar Bellingeweer predikant geweest 'bij vijf regimenten infanterie in het leger van onsen Staet'. Tijdens zijn lange, bijna 30-jarige loopbaan als predikant van Bellingeweer bleef hij ongehuwd en woonde hij samen met zijn zus Lammechien. In 1727 overleed hij. Na hem volgden nog twee predikanten, t.w. ds. Gerlaus Ubbens (tot 1781?) en ds. J. Havinga, die in 1814 overleed. Havinga was de laatste predikant van de zelfstandige kerk van Bellingeweer, die in 1820 met Winsum werd verenigd.

In 1824 kwam de pastorie met appelhof in handen van Jan Jans Swart, rentenier, die wij in het bovenstaande uittreksel van de OAT zijn tegengekomen. Tien jaar later verwerven notaris Hendrik Hagenouw Brongers en zijn vrouw Petronella Knijpinga het onroerend goed. Tijdens hun eigendom moet de oude pastorie omstreeks 1860 zijn vervangen door een 'Heerenhuis' met stalling of koetshuis. In 1866 vererft het goed op een dochter van het notarisrechtspaar, Lubgina Brongers, die eveneens met een notaris, W.F.J. Peyrou van Beugel, was gehuwd. In 1872 verkrijgt Derk Willems van der Tuuk het bezit uit handen van Hendrik Jansonius, die dan optreedt als voogd over de beide kinderen van de vorige eigenaars, Johanna en Jan. Na bijna 50 jaar, in 1921, komt het bezit dan in handen van Hendericus Bruins, die zich echter met zijn familie in 1936 vestigt op de nieuwbouw in de tuin. Deze woning werd in 1961 gekocht door P.J. Beins, oud gemeentesecretaris van Winsum, en diens echtgenote. Vanaf dat jaar verpacht Bruins het herenhuis met stalling aan Klaas Bolhuis en Hilje Terpstra, die het in 1939 kopen. In deze jaren wordt het oude herenhuis van ca. 1860 gesloopt en verbouwd tot de huidige 'witte boerderij'. Momenteel is het perceel en pand eigendom van en wordt het bewoond door J. Matthijssen.

Op het van oorsprong bij de pastorie behorende zgn. 'pastorie-land' gaan wij hier niet verder in (zie boven perceel 191 t/m 196).

Perceel 219 'Kosterij, school' [Bellingeweer 25]

Vanaf 1668 tot 1806 is de kosterij van Bellingeweer achtereenvolgens bewoond geweest door tenminste zes schoolmeesters, te beginnen met Cornelis Wolphius, die gehuwd was met Aaltien Jurriens. Tien jaar later, in 1678, betrok Albertus Pesman de kosterij en school. In hetzelfde jaar huwde hij de weduwe van zijn voorganger en reeds twee jaar later in 1680 met een zekere Christina Lagrein.

In 1692 werd Albertus opgevolgd door Tonnis Olchers Cingelhuijs, gehuwd met Elsie Jans. Cingelhuijs was gedurende bijna 40 jaar de schoolmeester voor de jeugd van Bellingeweer.

De volgende bewoner van de kosterij, Wessel Harms (Houwing), die in 1731 verschijnt, lijkt geen schoolmeester te zijn geweest. Van 1761 tot aan zijn overlijden in 1778 treedt Wessel Harms namelijk op als zijkrechter in de Bellingeweerster Eed en was hij als 'wedman' bij veel gerichtszaken betrokken. Reeds voor zijn overlijden trad Cornelis Fockes, die in 1775 de kosterij betreft, op als schoolmeester tot 1779. Lugtenborg vermoedt dat deze Cornelis Fockes tot 1775 in het huis op perceel 199 woonde.

Na hem volgen nog de schoolmeesters Jan Ernst (tot 1801) en Daniel Geuzendam, wiens vrouw, Geertruid Fuck van Sytzama, na zijn overlijden in 1806 nog tot omstreeks 1824 in het huis blijft wonen. Dan verwerft rentenier Jan Hendrik van Dijk, die wij in het boven afgedrukte overzicht tegenkomen, de woning uit handen van Jacobus Bouer, kerkvoogd van Bellingeweer en Winsum.

Na hem zijn de volgende overdrachten bekend: 1837 Roelf Jacob Tiddens (kunstschilder), 1849 Garbrand Wiersum Venne, 1892 Luije Bouwman van Westernieland (landgebruiker), en 1896 Trijntje Luies Bouwman. Zowel in 1857 als in 1895 moet herbouw van de oude kosterij hebben plaatsgevonden.

In 1920 wordt het oorspronkelijke perceel E 219 gesplitst: E 814, waarop een kapschuur en gierput waren gelegen, kwam vanaf 1921 in handen van de eigenaren van de oude pastorie; E 813, waar de oorspronkelijke kosterij op stond, kwam achtereenvolgens in handen van: 1925 Sietze de Waard (landgebruiker), 1948 Oege de Waard (landgebruiker), 1956 Henderik L. de Waard en in 1964 Jan Heslinga (veehouder). In 1964 werd de Gemeente Winsum eigenaar, die het tenslotte in 1971 overdroeg aan A.T. Dubbeling (architect), die de vervallen woning liet slopen en een nieuwe oprichtte. In 1986 verwierf Dubbeling ook het afgespleten perceel E 814, waar de kapschuur en gierput waren gelegen. Deze werden toen gesloopt.

Het van oorsprong bij de kosterij behorende zgn. 'kosterijland' is hier verder buiten beschouwing gelaten.

Perceel 220 [Bellingeweer 23]

Er bestaat onzekerheid over wie de oudste eigenaren en/of bewoners van dit perceel zijn geweest. Tot 1721 geeft Lugtenburg onder voorbehoud de volgende namen: 1668 Hendrik Jacobs; 1714 Maertien Hendriks, dochter van de voorgaande; 1719 Rookes Jans, weduwnaar; 1721 Mindelt Formier, schatbewaarder.

Hierna volgen met meer zekerheid in 1768 Pieter Pieters Borgman en in 1777 Wed. G. Allershof.

Omstreeks 1806 blijkt Pieter Durleu, rentenier, eigenaar van het perceel, dat echter in deze jaren niet behuist is. Deze toestand

moet tot omstreeks 1825 zo gebleven zijn. De onbehuisde heemstede komt in 1818 in handen van Pieter Pieters Lugtenborg en in 1820 van Jan Jans Swart.

Vanaf 1832 zijn de volgende eigenaren bekend: Hendrik Jurriens Bulthuis (dagloner, zie boven), 1835 Jurrien Hendriks Bulthuis (touwslagersknecht), 1846 Enne Ennes Bazuin (landbewerker), 1872 Willem Geerts Siersema, 1885 Barteld Jans Hopma (landbewerker), 1918 Leentje Jans Bruins, echtgenote van de voorgaande, 1954 Kornelis Stoepker (veehouder) en tenslotte 1970 H. van Dijk (psycholoog), gehuwd met R. Modderman.

Lugtenborg geeft nog aan dat het huis in 1846 zou zijn herbouwd.

Perceel 197 [Bellingeweer 10]; het Geert Reinders-huis.

Ook van dit perceel 'bij de kerck' van Bellingeweer gelegen zijn de eigenaren/bewoners tot ca. 1760 niet met absolute zekerheid te traceren. Lugtenborg geeft vanaf 1668 onder voorbehoud de volgende namen: Enne Jans (diaken), 1687 Lucas Jans, 1706 Jan Gerrits, 1727 Geert Jans.

In 1763 verkrijgt Derk Klaassen de plaats van F.O. van Sytzama (die het in enig jaar daarvoor dus moet hebben verworven), in 1774 Tamme Ritzes en ergens in de jaren hierna Claas Jacobs. In 1784 blijkt de bekende Geert Reinders (1737-1815) reeds eigenaar van het heem, waar hij in 1806 ook een eigen huis bezit. Twee jaar na Reinders' dood in 1817 komen huis en heem in handen van Ite Cornelis van Zijl, herbergier te Bellingeweer. Hierna zijn de volgende namen bekend: 1819 Pieter Wiltes Bosch (landbouwer), 1828 Raangs Klaas Jans (kastelein), 1837 Johannes Pieter Homan (kastelein), 1840 Siemen Klaassen Wieringa (kastelein), 1887 Derk Gerards van der Tuuk, in 1929 Lolke Poelstra (koopman) en in 1933 Reinder Brugma (veehouder). In 1970 tenslotte verwerft onze secretaris, Jhr. Ir. C. de Ranitz, het perceel en pand.

Lugtenborg vermeldt nog dat de behuizing in 1848 en 1889 werd voorzien van een bijbouw, terwijl in 1888 herbouw plaatsvond. In 1898 vond gedeeltelijke sloping plaats.

Perceel 199 [Bellingeweer 16]

Tenslotte dan het in 1987 door brand verwoeste, en daarna geheel herbouwde pand Bellingeweer 16. Ook hier blijven de vroegst bekende bewoners weer onzeker. Lugtenborg geeft de volgende namen: 1668 Harm Pieters (die in 1675 'een out vreijer' wordt genoemd, komend uit Winsum), 1683 Wed. Grietien, 1694 Wed. Geeske, die in 1700 huwt met Pieter Derks, 1704 Moey Trijntje, die er in 1714 nog woont, 1719 Grietie, weduwe

van Meindert. In 1722 vestigt Gerard Willem Bazuin zich op de plaats. Na hem moet ene Jan Willems er geruime tijd hebben gewoond. Na hem zijn bekend: 1797 Jacob Luurts, 1802 Durleu, 1805 Pieter Klaassen (onder voorwaarde dat het pand geen kremerij of taperij mocht worden), 1806 Pieter Klaassen Oosterveld (eigen huis op pachtgrond van Durleu). Pas weer in 1832 verschijnt Drewes Mennes Rikkerts (zie boven), in 1850 Rikkert Jans Wieringa (landbouwer), in 1856 Anna Klaassen Zijlema, weduwe van Ulfert Elles Marrenga, in 1858 Jelte Jacobs Bekema (landbouwer), in 1904 Alltje Bekema, gehuwd met Simon Sluiter, secretaris van het Waterschap Hunsingo, in 1905 Willen Nienhuis, in 1912 Hendrik Harmsma, waarna de plaats tot 1975 binnen de familie vererft. Tenslotte komt het in 1975 in handen van L.L. Meinsma (rijksambtenaar), gehuwd met J. Speckman.

■ Jacques Tersteeg

■ Kees Wolters

1. *Wederom onze dank aan Clemens Tersteeg, die de kaart voor ons scande.*
2. *Mr. G.P. Lugtenborg, Boeren en Bunders van 1806 tot 1987 in de voormalige kerspelen Bellingeweer en Wetsinge. II. Bellingeweer. Zwolle 1988; Idem, Boeren en Grazen van 1668 tot 1806 in het kerspel Bellingeweer. Zwolle 1989. Deze gestencilde uitgaven werden ons bereidwillig ter hand gesteld door C. de Ranitz.*

Geert Reinders-penning in het leven geroepen

*Tijdens het Jaarcongres 1998 van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde, dat begin oktober 1998 te Emmen plaatsvond, werd voor de eerste maal de Geert Reinders-penning uitgereikt. Deze onderscheiding, ingesteld door de Afdeling Groningen/Drente van de Maatschappij zal in de toekomst eens per drie jaar worden overhandigd aan iemand die in de voetsporen van Geert Reinders is getreden en zich verdienstelijk heeft gemaakt op het terrein van de vaccinatie. Dit jaar ging de ereprijs naar prof. Dr. J.G. van Bakkum, die een belangrijke rol heeft gespeeld bij de totale uitroeiing van mond- en klauwzeer. Tijdens het congres, waarvoor ook een delegatie van het bestuur van onze vereniging was uitgenodigd, ontvingen de ca. 300 deelnemende vee-artsen als cadeau een exemplaar van het door onze Stichting Historische Tekstuitgaven Winsum-Obergum uitgebrachte boek *De Levensschets van Geert Reinders 1737- 1815*.*

De toevalligheid van de 'actualiteit' van Geert Reinders

Toen de auteurs van De levensschets van Geert Reinders, Willie Lemstra, Adrie van Riel, Kees Wolters en ondergetekende indertijd hun onderzoeks- en schrijfwerkzaamheden begonnen, vermoedden zij niet dat hun eerste uitgave van de door

Geert Reinders zelf geschreven 'Kladde van een levensschets' uit 1813 nog zo actueel zou zijn/ worden en zo goed zou aanslaan.

De eerste en directe, vooral lokale, aanleiding tot het schrijven van het boek was, zoals bekend, het initiatief van het bestuur van de jubilerende Winsumer Wierda-Stichting om een gedenkteken op te richten voor deze bekende Winsumer, wiens activiteiten in de 18e eeuw op vele maatschappelijke gebieden van grote betekenis zijn geweest. Reinders' belangrijkste, althans meest bekende, verdienste is het ongetwijfeld geweest dat hij indertijd, gebruikmakend van de, door hem nog niet begrepen, zgn. 'maternale immuniteit', de bestaande inentingsmethoden van runderen tegen de pest is gaan toepassen op kalveren. Door deze, voor toen zeker revolutionaire toepassing wist hij voor de boeren van met name de noordelijke provincies vele duizenden stuks vee van een wisse dood te redden. Hierdoor verwierf hij zich weldra landelijke bekendheid en werd hij wat later zelfs gekozen als lid van de toenmalige Eerste Kamer. Later in zijn leven was hij in Winsum en directe omgeving o.a. redger, gemeentesecretaris en -ontvanger, secretaris ontvanger van een waterschap en directeur van de oudste onderlinge brandverzekering van het noorden.

Tijdens onze schrijfwerkzaamheden aan het boek over Geert

Reinders gebeurde er op landelijk niveau echter iets dat ertoe bijdroeg dat de onthulling van het monument en de gelijktijdige publicatie van het boek plotseling zeer actuele, en meer dan lokale gebeurtenissen werden. Enkele maanden lang namelijk werd het nieuws beheerst door de in Brabant uitgebroken zgn. varkenspest, een beestenziekte die bij gebrek aan een voldoende veilige vaccinatiemethode nog steeds even verwoestend in de stallen kan huishouden als de veepest dat deed in de 18e eeuw. Het meest fascinerende bij dit alles was wel dat de, door de toenmalige minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, J. van Aartsen, genomen maatregelen, - het in- en uitvoerverbod, sluiting van markten, isoleren van besmette gebieden, het massaal slachten van besmette dieren -, ons maar al te bekend voorkwamen uit het leven van Geert Reinders. Ook toen reageerde de overheid met dezelfde maatregelen, ja zelfs in dezelfde volgorde. Het leek er bijna op alsof de geschiedenis zich inderdaad herhaalde; en net als toen stond ook nu weer een bijna machteloze overheid tegenover vele boze boeren.

Toen op 15 april 1998 tijdens een officiële plechtigheid het fraaie kunstwerk van beeldend kunstenaar Jan Steen te Winsum zou worden onthuld door, en het eerste exemplaar van ons boek zou worden aangeboden aan minister Van Aartsen, die hiertoe was uitgenodigd en zich bereid had verklaard, werd deze op het laatste moment gedwongen verstek te laten gaan, omdat woedende varkensboeren hadden aangekondigd actie te zullen gaan voeren in Winsum.

In deze zelfde rumoerige periode werden de Wierda-Stichting en wij enkele malen ook benaderd door de Afdeling Groningen / Drente van de Koninklijke Maatschappij voor Diergeneeskunde met betrekking tot plannen om een Geert Reinders-penning in het leven te roepen en ten behoeve van de uitreiking hiervan

De nieuwe Geert Reinders-penning van de Afdeling Groningen / Drente van de Koninklijke Maatschappij voor Diergeneeskunde, die voortaan om de drie jaar zal worden uitgereikt.

een of andere bijeenkomst van dierenartsen te Winsum te organiseren. Het spreekt voor zich dat deze plannen mede ingegeven waren door de recente uitbraak van de varkenspest, die voor de varkenshouderij en de diergeneeskundige beroepsuitoefening grote consequenties met zich meebracht.

De Afdeling Groningen/Drente zal zich bij dit alles plotseling Geert Reinders hebben herinnerd. Van de bedoelde bijeenkomst te Winsum werd evenwel in de loop van het jaar afgezien.

Wel ontving onze Stichting Historische Tekstuitgaven, mede dankzij de tussenkomst van ons bestuurslid, de heer J. Venhuizen, wat later in het jaar het verzoek 300 exemplaren van het boek over Geert Reinders te reserveren voor het Jaarcongres 1998 van de Maatschappij voor Diergeneeskunde, dat in oktober te Emmen zou plaatsvinden. Het spreekt voor zich dat de auteurs en het Stichtingsbestuur erg opgetogen waren over deze welhaast overweldigende belangstelling voor hun boek.

Het congres en de Geert Reinders-penning

Op 2 oktober dan togen J. Venhuizen en ondergetekende naar het sport- en congrescentrum 'De Giraf' te Emmen, waar wij hartelijk welkom werden geheten door C.H. van Wees, dierenarts te Warffum en bestuurslid van de Afdeling Groningen/Drente van de KNMvD. In de goed gevulde congreszaal werden de ca. 300 aanwezige dierenartsen welkom geheten door de Commissaris van de Koningin van de provincie Drente, A.L. ter Beek. Nadat de voorzitter van de KNMvD, de heer A.W. Udo, zijn jaarrede had uitgesproken, waren wij getuige van een reeks van officiële uitreikingen, zoals o.a. de jaarprijs van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde en een grote reeks zgn. specialistencertificaten op allerlei, voor ons als leek onbekende terreinen van het diergeneeskundig bedrijf. Na een korte pauze werden wij onthaald op een lezing over de geschiedenis van de vaccinatie door prof. Dr. J.G. van Bakkum. Uit zijn boeiende, maar voor ons

wederom soms moeilijk te volgen relaas begrepen wij dat men zich in West-Europa pas in de loop van de 18e eeuw begon te realiseren dat infectieziekten bij mens en dier besmettelijk konden zijn. In deze eeuw boekte men dan ook de eerste, bescheiden resultaten met preventie ten aanzien van pokken. Hiervoor gebruikte men materiaal van een besmette patiënt, dat in huidkrasjes werd ingewreven of door middel van een doordrenkte draad door een huidplooi werd getrokken. Deze doelbewuste besmetting had in veel gevallen tot gevolg dat het ziekteverloop zich gunstiger ontwikkelde dan wanneer men het liet aankomen op een natuurlijke infectie. Omstreeks 1750 nu, zo betoogde Van Bakkum, werd deze laatste methode ook met enig succes toegepast bij runderpest, onder anderen ook door Geert Reinders. Het bijzondere nu van Reinders was dat hij de ook door anderen gebruikte inentingsmethode ging toepassen op kalveren en daardoor gebruik wist te maken van de zgn. maternale immuniteit. Nog ten tijde van Reinders' leven verving de Engelse medicus Jenner het veroorzakende vaiolavirus door het koepok-

kenvirus. Jenner wist in tegenstelling tot Reinders de toenmalige 'wereldpers' te halen. Na deze eerste, vaak gevaarlijke en verwoestende schreden op het terrein van de preventie van infectieziekten zou het nog 100 jaar duren voordat Pasteur en Koch de basis legden voor de moderne bacteriologie. En pas aan het begin van deze eeuw, omstreeks 1925, werden o.a. door Glenny en Ramon enkele zeer effectieve vaccins ontwikkeld. Voor de succesvolle bestrijding van virusziekten moesten nog

zoek Instituut. In 1959 werd hij benoemd tot directeur van het Centraal Diergeneeskundig Instituut te Amsterdam. Van 1971 tot 1986 was hij buitengewoon hoogleraar Virologie en Virusziekten aan de Faculteit der Diergeneeskunde en daarnaast (van 1972-1982) tevens directeur van de Vestiging Virologie van het CDI in Lelystad. Van 1982 tot 1986 was hij wetenschappelijk directeur van genoemd instituut. Van Bekkum deed onderzoek naar mond- en klauwzeer, varkenspest en andere virusziekten

Foto 2. Aan de lunch tijdens het jaarcongres te Emmen. Vlnr. J. Venhuizen, J. Tersteeg en prof. dr. J.G. van Bekkum, de eerste aan wie de Geert Reinders-penning werd uitgereikt.

vele technische hindernissen worden genomen. Aan de hand van een reeks voorbeelden liet Van Bekkum zien hoe moeizaam en vernuftig het ene na het andere vaccin tot ontwikkeling werd gebracht. Professor Van Bekkum besloot zijn historisch overzicht met het formuleren van een reeks eisen die men aan de vaccins van de toekomst zou moeten stellen; veilig, effectief, gemakkelijk toe te dienen, gevaccineerde en geïnfecteerde dieren moeten goed te onderscheiden zijn.

Na deze lezing reikte de heer C.H. van Wees, als bestuurslid van de Afdeling Groningen/Drente aan Van Bekkum de eerste Geert Reinders-penning (zie foto 1) uit mede vanwege het feit dat deze zo'n belangrijke rol had gespeeld bij de totale uitroeiing van mond- en klauwzeer. In zijn korte toelichting merkte Van Wees onder andere op dat Van Bekkum 'historische banden met Geert Reinders lijkt te hebben'. Daarna ontving prof. Van Bekkum tevens een exemplaar van De levensschets van Geert Reinders 1737-1815.

Tijdens de genoeglijke lunch hierna waren wij als disgenoten in de gelegenheid wat nader kennis te maken met de sympathieke bezitter van de eerste Geert Reinderspenning (zie foto 2).

Prof. J.G. van Bekkum begon zijn loopbaan in 1951 als wetenschappelijk medewerker bij het Staats Veeartsenijkundig Onder-

zoek Instituut van landbouwhuisdieren en hield zich ook bezig met diagnostiek, serologie, vaccinontwikkeling -bereiding en -toepassing.

Een recensie in het Tijdschrift voor Diergeneeskunde

In hetzelfde nummer van het Tijdschrift voor Diergeneeskunde (deel 123, aflevering 22, november 1998) waarin uitvoerig aandacht besteed werd aan het genoemde jaarcongres te Emmen verscheen nog een tweetal andere bijdrage over Geert Reinders. Zo is op bladzijde 664-665 onder de rubriek 'Voorgangers: dierenartsen uit vroeger tijd' door een van de leden van het Veterinair Historisch Genootschap een bijdrage gepubliceerd met de titel 'Geert Reinders [1737-1815]'.

Voor ons bijzonder verrassend en eervol was evenwel de recensie van *De levensschets van Geert Reinders 1737-1815* door dr. C. Terpstra (p. 670). Hieronder is de volledige tekst van deze recensie afgedrukt.

In de loop van de 18de eeuw werd ons land tot driemaal toe getroffen door een epidemie van runderpest. Toen de 'veepest' in de herfst van 1769 in Groningen weer om zich heen greep riepen schout en schepenen de bekende hoogleraar Petrus Camper te hulp om een geneesmiddel te ontwikkelen. Deze hoogge-

leerde, die juist een verhandeling over de galziekte der schapen en de kwade droes der paarden had geschreven, was van mening dat de alom met wisselend succes toegepaste methode van 'inenting' door proeven moest worden onderzocht. Om aan de benodigde proefdieren te komen werd de jonge, ambitieuze boerkoopman Geert Reinders uit Winsum ingeschakeld.

De 'inenting' was niets anders dan een besmetting met een in besmet neus- en traanvocht gedrenkte draad, welke met een zeilmakersnaald door een huidplooi werd gestoken. Hoewel de resultaten van de twee eerste proefnemingen bedroevend waren - de helft of meer van de runderen overleefde de 'enting' niet - waardoor ook Camper zijn belangstelling verloor, zette Reinders in 1774 met eigen dieren een reeks nieuwe proeven op.

Ondanks de grote verliezen daarbij ontdekte hij dat kalveren, geboren uit moederdieren die de ziekte enkele jaren eerder hadden overleefd, gezond bleven. Toen deze waarneming in volgende proeven werd bevestigd, maakte hij zijn ontdekking middels een brief aan stadhouder Prins Willem V en een tweetal gedrukte publikaties wereldkundig. Een prestatie van formaat, zeker als men bedenkt dat Reinders op negenjarige leeftijd door zijn streng-orthodoxe vader van de dorpsschool werd genomen om bij hem het vak van molenaar te leren. Tevens moet worden bedacht dat men in die tijd nog geen idee had van immuniteit.

De 'ontdekking' bezorgde hem in korte tijd niet alleen landelijke bekendheid maar ook onderscheidingen van de Amsterdamse Maatschappij van Landbouw (1778 en 1781), de Hollandse Maatschappij der Wetenschappen, het Koninklijk Instituut van Wetenschappen (1809) en het erelidmaatschap van het Natuur en Scheikundig Genootschap te Groningen (1814). Reinders heeft op vele maatschappelijke terreinen een voortrekkersrol gespeeld. Mede door zijn anti-aristocratische en patriottische gezindheid wist hij tot 's lands hoogste bestuurscollege, de Eerste Kamer van het Vertegenwoordigend Lichaam, door de dringen (1798-1801). Aan het eind van zijn leven schreef hij voor het nageslacht en enkele vrienden zijn levensverhaal: 'Eerste Kladder van de Levensschets van Geert Reinders'.

Het boekje schetst achtereenvolgens de persoon van Geert Reinders als molenaar, boer-koopman en bestuurder tegen de achtergrond van de maatschappelijke en politieke ontwikkelingen van zijn tijd. Het geeft een interessant beeld van de verhoudingen op het platteland in de roerige periode voor, tijdens en na de Franse revolutie. De eigenlijke autobiografie is in het derde en tevens laatste hoofdstuk integraal weergegeven met een toelichting op personen, zaken en gebeurtenissen, welke in de 'Kladder' ter sprake komen. Het boekje is verlevendigd met foto's van brieven, titelbladen van documenten en van tijdgenoten die een belangrijke rol hebben gespeeld in het leven van deze landbouwpionier.

Kortom een lezenswaardig boekje, niet alleen voor leden van onze beroepsgroep, maar ook voor degenen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van het platteland.

■ Jacques Tersteeg

Oude nummers *Info-bulletin* *'Winshem'*

Wij willen u er graag opmerkzaam op maken dat van een aantal van de tot dusver verschenen nummers van het Info-bulletin 'Winshem' nog exemplaren voorradig zijn. Met name voor nieuwe leden is het wellicht interessant om in het bezit te komen van artikelen die in eerdere bulletins zijn verschenen. Nog aanwezig zijn exemplaren van de volgende nummers, met daarbij vermeld de artikelen die onder meer daarin zijn geplaatst:

mei 1997:

Ongepubliceerde levensschets Geert Reinders
Wigbold Ripperda
Straatnamen Winsum 1
Namen buurtschappen
De Boog

september 1997:

C.F. van Sytzama (dichteres)
Straatnamen Winsum 2
Opgraving 14e eeuws straatje
Windwijzer Schaphalsterzijl
Boerderij Dorreven
Wegen rond Winsum 1

november 1997:

De vogelzanger van Winsum
Wegen rond Winsum 2
Een veelzeggend testament
Straatnamen Winsum 3
Stationskoffiehuis Winsum
Een predikant uit Winsum werd kunstschilder

mei 1998:

Autobus onder trein bij Ranum in 1940
Wegen rond Winsum 3
Willem Offerhaus een vergeten genieofficier
De minuutplannen van de gemeente Winsum 1828
Levensschets Geert Reinders uitgegeven
De Ommelander kas

Dit is maar een greep uit de artikelen die in de onderscheidene nummers van 'Winshem' zijn geplaatst. De prijs van de nog aanwezige nummers bedraagt f 10,- per exemplaar, exclusief eventuele verzendkosten. Tegen contante betaling kunnen ook exemplaren worden afgehaald bij de heer P. Noord, Kloosterstraat 8 te Winsum (zolang de voorraad sterkt).

De redactie

Ledenvergaderingen Historische Vereniging Winsum-Obergum van 26 januari en 8 maart jl., een korte samenvatting van de notulen

Ledenvergadering 26 januari 1999

Mededelingen:

Het bestuur zoekt een vervanger voor bestuurslid de heer P. Noord. Het decembernummer van het Infobulletin is vertraagd door drukte bij de uitgever. De heer A. Makken stopt met zijn werkzaamheden als eindredacteur.

Schaphalsterzijk:

De vergadering verleent toestemming de Stichting Behoud Schaphalsterzijk te machtigen om mede namens de Historische Vereniging Winsum-Obergum juridische procedures op te starten tegen de voorgenomen bouw van een bodemdalingsgemaal met schutsluis op de locatie van de oude afwateringssluizen te Schaphalsterzijk.

Lezing door drs. J.J. Delvigne over 'Zijlen langs het Reitdiep':

Aan de hand van een dia-presentatie vertelt de heer Delvigne de geschiedenis van de afwateringssluizen (zijlen) langs de Hunze. De afwateringsfunctie was hierbij primair. Schepen konden deze sluizen alleen passeren als de waterspiegel in binnen- en buitenwater gelijk was. De zijlen waren in beheer bij de zijlvesten, de voorlopers van de huidige waterschappen. Het dagelijks beheer van een zijl werd toevertrouwd aan de waarman, die met zijn gezin het waarhuis naast de sluis bewoonde. Tot 1875 stroomde het zeewater via het Reitdiep tot aan de stad Groningen. Na afsluiting van de monding van het Reitdiep bij Zoutkamp kregen de voormalige zeedijken de functie van slaperdijk. Ook de zijlen verliezen dan hun functie als uitwateringssluis naar het zilte buitenwater en worden keersluizen op de boezem van het Reitdiep. Vervolgens wordt de bouwgeschiedenis besproken van een aantal zijlen. Daarbij wordt eerst uitgebreid stilgestaan bij de geschiedenis en de restauratie van de Aduarderzijlen. Dan komen achtereenvolgens Kommerzijk, Munnikezijk, Houwerzijk en de Schaphalsterzijk aan de orde. De geschiedenis van dit laatste sluisencomplex is in detail op schrift gesteld in een tweetal artikelen, in het

blad 'Stad en Lande' en in 'Winshem', het Infobulletin van onze vereniging. Tot slot bespreekt de heer Delvigne de Wetsingerzijk. Er zijn inmiddels plannen om de brug over deze sluis te restaureren in verband met de aanleg van een fiets- en wandelpad dat Middagherland weer verbindt met Ubbega.

Jaarvergadering 8 maart 1999

Jaarverslagen 1998: In 1998 werden twee lezingen gehouden, door de heer Meinema over genealogie en door de heer Havik over boerderijenbouw. Beide lezingen trokken ca. 40 personen. Veel aandacht ging uit naar de Geert Reinders-manifestatie, met een lezing in NH-kerk, de uitgave van het boek 'De levensschets van Geert Reinders' en realisatie van het gedenkteken bij het Winsumerdiep. Voor de uitgave van het boek werd de stichting Historische Publicaties Winsum in het leven geroepen. Op 2 juni vond in het gemeentehuis een vergadering plaats met de zusterverenigingen uit de gemeente Winsum, waarbij het gemeentebestuur als gastheer fungeerde. Na een terugblik op de activiteiten van het afgelopen jaar geeft de voorzitter het woord aan de penningmeester voor een korte toelichting op de gepresenteerde jaarstukken. De vereniging staat er goed voor, het saldo vertoont een lichte stijging. De kascommissie heeft de boeken nagezien en in orde bevonden. Penningmeester en bestuur wordt decharge verleend.

Benoeming bestuursleden en kascommissie:

Reglementair aftredend als bestuurslid zijn de heer J. Tersteeg (voorzitter) en de heer B. Raangs. Beiden stellen zich herkiesbaar voor een periode van vier jaar en worden herbenoemd. Tussentijds aftredend zijn de heer P. Noord en mevrouw L. Nieman-Trip die binnenkort gaat verhuizen. De voorzitter dankt beiden voor hun bijdrage. De heer Noord blijft nog wel actief als lid van de redactie van het Infobulletin 'Winshem'. De vacatures in het bestuur worden ingevuld door mevrouw E. Bakker-Woortman

(redactie 'Winshem') en de heer A. Rinzema (historicus bij de RUG). De kascommissie bestaat in 1999 uit mevrouw L. Veldman-Planten en de heer J. Marringa, die de plaats overneemt van de heer A. Wagner.

Lezing door drs. O.J. van der Werff over 'De geschiedenis van de parochiekerken te Winsum en Obergum':

Eerst schetst de spreker een beeld van de totstandkoming van de kerken na de kerstening en de kerkelijke organisatie in de Ommelanden. De Ommelanden vallen in de vroege Middeleeuwen onder de bisdommen Osnabrück en Munster. De kerken in Winsum en Obergum zijn gesticht op initiatief van Ludger vanuit het klooster te Werden. Dit blijkt uit een teruggevonden register uit het jaar 1000, waarin kerken staan vermeld. Na zijn inleiding geeft de heer Van der Werff aan de hand van dia's een toelichting op de vorm van de twee parochiekerken, de kenmerkende bouwelementen en de inrichting van de kerken voor de reformatie. Zo toont de zuidgevel van de Winsumerkerk metselwerk in grijze tufsteen. Dit wijst erop dat er in de 12e eeuw een tufstenen kerk heeft gestaan. Baksteen in het koor duidt erop dat de vergroting van het kerkgebouw in de 13e eeuw heeft plaatsgevonden. De noordmuur is in de 17e eeuw gedeeltelijk vervangen. De kerk te Obergum is bij de jongste restauratie geheel kaal gehaald. Daarbij zijn er resten van gewelven teruggevonden, zowel in de muren als in de fundering. Een bijzonderheid is dat de oorspronkelijke noordingang is dichtgezet met een Bentheimer zandsteen, die heeft gediend als altaar. Dit is te zien aan een vijftal gaten die de verwondingen van Christus voorstellen. Vergelijking met bouwsporen die in andere kerken nog in tact zijn geeft veel aanvullende informatie over de indeling van een middeleeuwse kerk. Tot slot wordt ingegaan op het gebruik van de kerken tijdens de voorreformatische erediens aan de hand van voorwerpen zoals doopvonten, preekstoelen, altaarstukken, kerkboeken, gezangenboeken in het gregoriaans en missalen.